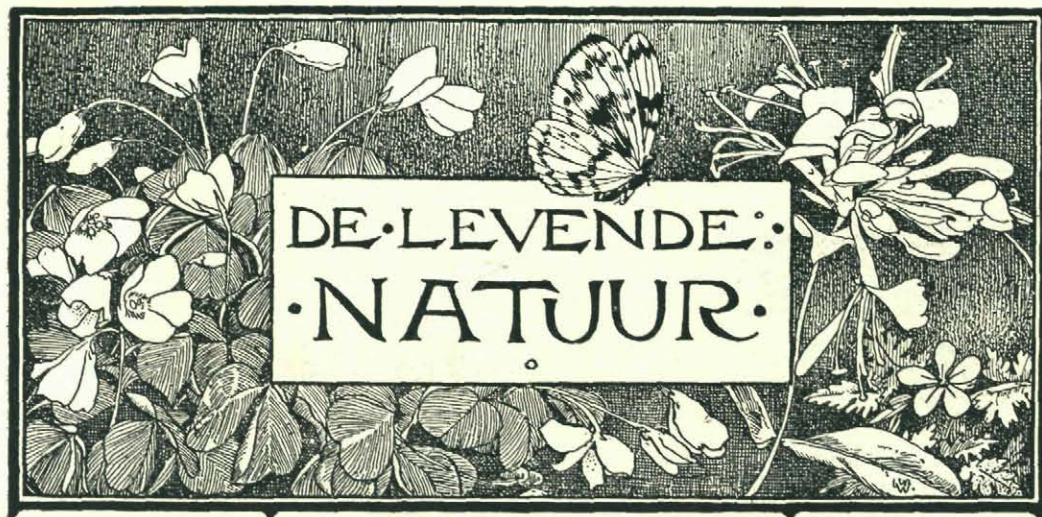

1 AUGUSTUS 1932.

AFLEVERING 4

NADruk VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en Dr. JAC. P. THIJSSE.

REDACTIE :

J. HEIMANS. AMSTERDAM.

Dr. JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

ADRES DER REDACTIE :

Dr. JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

UITGAVE VAN :

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE :

2e OOSTERPARKSTRAAT 223, AMSTERDAM.

PRIJS PER HALFJAAR f 3.25.

HET LEVENDE HOOGVEEN.

Er was eens . . .” Daar zal het wel, als alle sprookjes, mee beginnen, denkt de lezer, die nooit van andere dan „dooide” met hei overgroeide hoogvenen heeft gehoord. Zijn er dan ook nog levende bij ons, zooals in het Noorden en Oosten van Europa? Ja, op kaarten van het Boertanger veen staan ten Oosten van Drente nog plassen genoeg, maar de vaarten en wieken hebben het water aan die „oogen van het hoogveen” onttrokken. Maar men zegt, dat er ten Noorden van de Hümmling nog echte levende en groeiende hoogvenen voorkomen moeten.

Zoo gingen we dan op een mooien dag in Juli 1929 op weg naar het Aschendorfer Obermoor, waar een groote hoogveenplas als „Kromme Meer” op de kaart staat aangegeven. Dit hoogveen ligt een kilometer of vijf ten Oosten van het plaatsje Aschendorf. Het noordelijkste deel is door de verveners van Papenburg, de oorspronkelijk Nederlandsche veenkolonie, waar we onzen tocht beginnen, al ontgonnen. We wandelen langs beschaduwde wegen met veel elzen aan den kant, dwars door het Aschendorfer Untermoor, een overgangs-veen, dat al vroeg in cultuur is gebracht, zooals

we ook wel aan de oude, vriendelijk uitziende kleine huizen kunnen zien. Daarna komen we op de hei, die den langgestrekten in N-Z-richting verloopenden duinrug bedekt, welke de grens vormt van Ober- en Untermoor. De verspreide of in rijen liggende duinen zijn voor een groot deel met

„Wij breiden ons naar het Zuidwesten uit, we trekken langs de kust; we voelen ons in de vochtige dennebosschen het best thuis; we wijzen op een koud klimaat en zijn de voorboden van de gletschers, die eens, tienduizenden van jaren geleden, in den ijstijd, ook hier geregeerd hebben”. Eindelijk houdt het sombere dennenbosch op en staan we op de laatste, met hei begroeide heuvels, dicht bij het hoogveen. Aan onze voeten ligt een ondiepe heiplas, die door de brandende Juli-zon op een dun laagje water na is uitgedroogd. Een kenmerkend, éénvormig plantendek groeit op den bodem. Het is een verwarde massa van groene schijfjes, de blaadjes van den water-

Fig. 2. *Dalkruid op een open plek in het dennenbosch. Juli '29.*

navel (*Hydrocotyle*), roode draden, de liggende stengels van de moerasrusch (*Juncus supinus*) en de rechtopstaande groene halmen van de waterbies (*Scirpus paluster*), waartusschen overal veel mos, *Drepanocladus fluitans*, is te vinden. Samen vormen die planten een zwart slik op den bodem, waarin de wind voortdurend fijne zanddeeltjes van de duinen blaast. Zoo ontstaat de onderste laag van het hoogveen (Zweedsch: gyttja), die de Duitschers het „Schmierlager” noemen, wat we met slijkbezinksel zouden kunnen vertalen. Tusschen de moskussens van *Hypnum* vinden we hier onze tweede veenmossoort, *Sphagnum cuspidatum*, want in het vochtige duinzand hebben we al een andere, *S. acutifolium*, aangetroffen. We komen in de natte randveenzone, op het overzichtskaartje met N.R. aangeduid, die vroeger het levende, zich steeds uitbreidende hoogveen als een gordel omgaf. Hier werd het door den duin-

Fig. 3. Ondiepe heiplas, waarin zich het „Schmierlager” afzet. 15 Aug. '30.

steeds nieuwe voedingszouten uit de duinen, zoodat plaatselijk riet en liesgras (*Glyceria aquatica* Wahl.) kunnen groeien. Ook vindt men hier nog uitgestrekte velden van de snavelzegge, *Carex rostrata*, en overal vestigt zich de berk. Zoo geeft de randzone een veel bonter geheel te zien dan de hoogveenvlakte, waar het snel groeiende veenmos de groei van de meeste planten verhindert. De *Sphagnum*-soorten, die hier in hoofdzaak groeien, *S. fimbriatum* en *S. cymbifolium* nemen nog niet zoo'n belangrijke plaats in. We gaan verder naar het Zuiden, om een weg te vinden, die ons bij het Kromme Meer zal brengen. Het laatste huis van de nederzetting ligt al achter ons en een lijnrechte weg loopt het hoogveen in, langs diepe veenputten met een onder water groeiende *Sphagnum*-soort, *S. cuspidatum*, vooral in de varieteit *plumosum*, naar de randhelling van het veen. Breede zwarte erosiegeulen kronkelen de helling af naar de natte randzone. Als het geregend heeft spoelt het water hierlangs snel de helling af, die zodoende altijd droog blijft. Vandaar dat hier reusachtige zoden van *Molinia*, de pijpestrootjes, en *Calluna* groeien en geen spoor van veenmos is te vinden. Tegen de *Molinia*-zoden aan zitten

rug tot staan gebracht, ginds schoof het verder vooruit, noordwaarts over de vlakke heide tot aan het Papenburger veenkanaal, waar intusschen het veen al sinds lang weer is afgegraven. Nu is de natte randzone grootendeels ontwaterd; slechts hier en daar bleef een klein stukje tot op heden bewaard. De breedbladige lischdodde, waterbies en *Hypnum* bewijzen, dat het hoogveen met zijn schrale, oligotrophe, plantendek hier de overwinning nog niet heeft behaald. Het regenwater spoelt

Fig. 4. Dichte zode van waternavel en *Drepanocladus* uit de natte randzone. 10 Sept. '30.

dwergmosjes (*Dicranella cerviculata*, *Webera nutans*) en levermosjes (*Cephalozia connivens*), overigens zijn de geulen dood en onbegroeid; eerst meer naar beneden, waar ze in plassen uitloopen, die het water verzamelen, is weer plantengroei te vinden. Op andere plaatsen, waar grotere geulen, met R. (Rulle) op het kaartje aangeduid, in de hellingsnijden, staan ook berken- en wilgenboschjes (*Salix aurita*). Daar achter pas strekt zich het eigenlijke hoogveen uit. Slootjes en greppels zijn de laatste sporen van de sinds

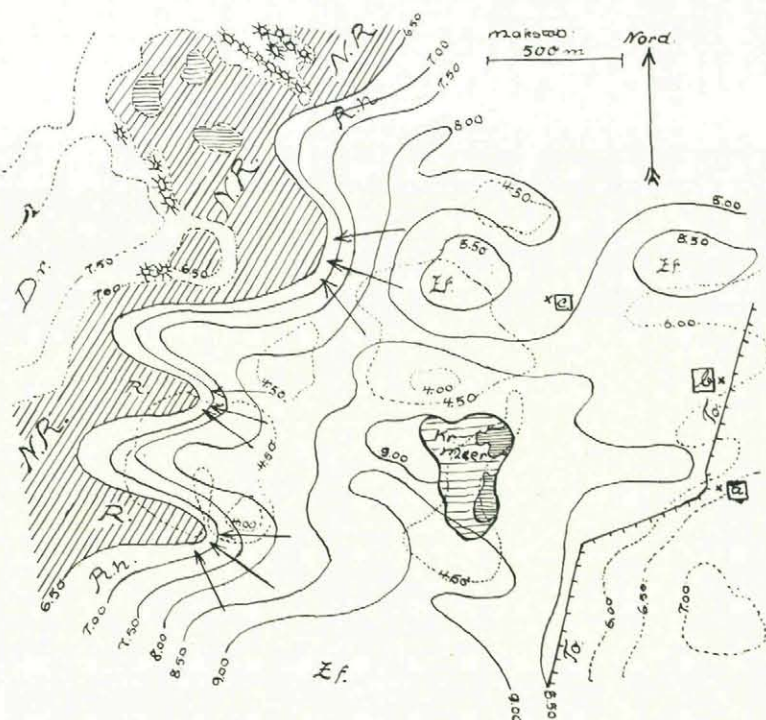

Fig. 5. Overzichtskaart van het Kromme Meer met omgeving. De stipellijnen geven de hoogte van den zandigen ondergrond van het veen aan. De gewone lijnen zijn de hoogtelijnen van de oppervlakte. Let op de vrij steile randhelling (R.h.) in het Westen naar de natte randzone (N.R.) toe, waarin groote geulen (R.) diep insnijden. Dr. is de duinrug. Zf. de hoogvlakke van het veen. To. turfafgraving.

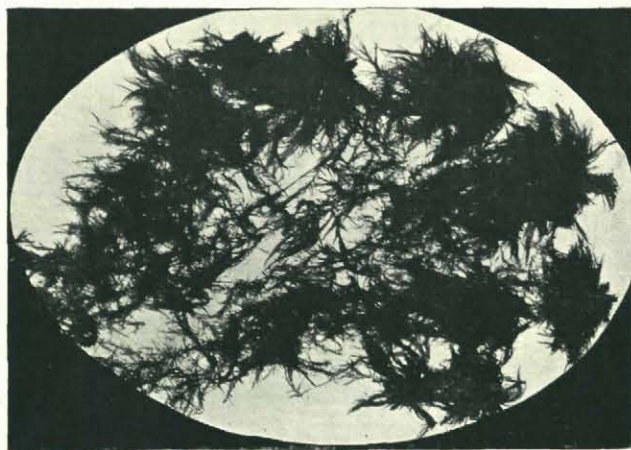

Fig. 6. *Sphagnum cuspidatum* var. *plumosum*.

lang opgegeven boekweitverbouw. Veenmossoorten, *S. compactum*, *S. molle*, *S. medium* en *S. papillosum*, hebben de vlakte heroverd en vormen platte natte kussens op den vroeger afgebranden grond. Over geulen springend en door diepe moslagen wadend naderen we geleidelijk de plaats, waar het Kromme Meer moet liggen. De zon brandt onbarmhartig en de lucht is door de sterke verdamping zoo vochtig als in een broeikas. De

Fig. 7. Geul in de natte randzone met *Molinia* en veenmos. 12 Oct. '31.

horizon schijnt op en neer te golven: „de veenkatten springen”, zooals de herders zeggen. Geen mensch, geen boom, geen huis is in de verste verte te zien, veenbiespollen, *Scirpus caespitosus*, staan stijf en strak om ons heen, wollegrasstengels wiegelen met hun witte pluimen heen en weer en overal kronkelen dunne bruine veenbesstengels in en op het weeke veenmos. Slechts hier en daar steekt een eenzame *Leucobryum*-mosbult boven het overigens geheel vlakke terrein uit.

Daar schittert eindelijk een streep water vóór ons in de zon, we zijn bij het Kromme Meer aangekomen. Haastig gaan we langs de diepe geulen naar den rand toe, die door zachte veenmoskussens is omgeven. De heele westrand is aan het verlanden, alleen aan den overkant, waar de golfslag een steile wand in de

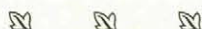
Fig. 8. Door golfslag afbrokkelende Oostrand van het Kromme Meer, met *Empetrum* en *Cephalozia macrophylla* begroeid. In het water *Juncus supinus*. Defoto is genomen bij B2 op het plantengroeikaartje.

15 Juli '29.

turf heeft uitgevreten, is het water open. Maar het is intusschen laat geworden, de zon nadert den horizon en laat haar roode stralen in het bruine water terugkaatsen, wat een gouden weerschijn geeft. Slechts noode kunnen we besluiten, den langen terugweg te aanvaarden.

(Wordt vervolgd).

F. JONAS.

ONZE STRANDEN.

An het hoofd van onze Vragen en Korte Mededeelingen vindt ge een oproep van Dr. van Burkom en Dr. Schierbeek om medewerking voor het verzamelen van berichten van waarnemingen en vondsten langs onze stranden. Wij hopen dat deze organisatie even veel succes zal hebben als het onderzoek naar de Flora en Fauna van Meyendell. Alleen zal het aantal der onderzoekers veel grooter moeten zijn en het is daarom zeer van harte, dat wij onze lezers oud en jong, geleerd en leek opwekken, om deel te nemen aan dezen aangenamen en nuttigen vorm van strandvonderij. De „Ondernemers” zullen het wel niet laten ontbreken aan kritiek en contrôle en wel spoedig klare begrippen geven omtrent de waarde en de juistheid der mededeelingen.

Dikwijls lijkt het strand een onbeschreven blad papier. Springvloed en storm hebben het geheel schoongeveegd, de vloedstroom is zoo dicht langs den duinvoet gegaan, dat het aanspoelsel geen rust heeft kunnen vinden, zoodat zelfs de gewiekste strandjutter platzak naar huis moet gaan. Bovendien is het de stille tijd in de vogelwereld en de westenwind houdt de insecten in het binnenland. Op zulke dagen moet de strandwandelaar het hebben van het licht en de ruimte en de frischheid en wanneer hij daaraan niet genoeg heeft, dan moet hij zich verontrusten over den staat van zijn ziel. Of, ja, toch, hij kan nog altijd Schierbeek en Van Burkom verblijden met een bericht over den afslag van het duin, den omvang der neergestorte zandmassa's, de beschermende werking van het plantenkleed, de uitgebreidheid der wortelstelsels van duindoorn en helm en hoe diep ze doordringen.

Een andermaal is het juist andersom. De oostenwind heeft tal van insecten aangebracht; de Onzelievenheersbeestjes wandelen bij troepen tusschen de tepelhoorns, distelvlinders maken zich gereed om de zee over te steken, hongerige zebrarupsen dwalen rond, na het laatste kruiskruid in den zeeloper afgeknaagd te hebben. Dan weer liggen breede strooken strand bedolven onder schelpen van verschillende soorten, hulsels van kokerwormen of glinsterende knikkertjes van glasheldere ribkwallen of bruin olieachtig schuim van micro-organismen. Dan voor afwisseling eens een groot walvischachtig dier of een tonijn of een maanvisch. Sommige deelen van het strand krijgen nooit aanspoelsel van schelpen. Op andere plaatsen zien we weer kleurige streepen in het zand en daar ligt dan geen gewoon kiezelzand maar mooi wijnrood granaatzand of zwart titaanijzerzand en augietzand, glinsterend mica en